

Zdeněk Kratochvíl

Tajemství kabinetu doktora Freuda

Vydal
SPLAV!
2001

Knihovnička SPLAVUI č.2

dospělá sexualita od dětské – a ne pouze fyziologickou funkcí. Myslím si, že s dospělou dimenzí citů nebo rozumu je to podobné.“

„Slečno, nepouštějte se na nevědecký terén! Zůstaňte věrna libidu!“

„Omlouvám se, pane doktore, ale mě už ty vaše erekce, libida a rozumy bez špetky citu a smyslu začínají nudit. Klasifikovala bych to jako prepubertální nespojitost mezi sexualitou a estetikou – a také jako ranně pubertální nespojitost mezi racionalitou a citovostí. Je to pouze jakýsi opak podobně absurdní staré představy, podle které je všechno buď projevem ducha a rozumu, nebo jeho nižším a hříšným konkurentem. Ještě jednou se omlouvám, ale musím vám oznámit, že končím svůj pobyt ve Vídni a vracím se zpátky domů.“

Dívka odešla balit kufry, aby stihla večerní Orient-Expres. Doktor Freud šel raději domů, neboť byl rozpolcen mezi touhou odjet s ní na její rodný Kypr a touhou vyložit její jednání jako projev nikdy neuspokojeného libida. Nevědomě však tušil, že doma bude jeho libido uspokojeno nejen vídeňskou roštěnou, ale především vzorně rozumným pořádkem, který nepřipouští nějaké exotické výstřelky a nečekané výklady.

Zdeněk Kratochvíl

Tajemství kabinetu doktora Freuda

Freude, Freude, Freude, ono na tě dojde!

„Uvědomte si laskavě, že podle vás by naše psychoanalytická metoda stála na písku! A dokonce i celá lidská věda by byla jenom popisem jakési makety skutečnosti. Kde by pak bylo libido? Odkud by vyvěrala touha po poznání, nemluvě o jiných sublimacích libida?“

„Z Eróta, pane doktore. Pokud mu chcete říkat ‚libido‘, tak popíšete jeho určitý funkční model. On sám je ale základnější, takže spíše platí, že to, čemu vy říkáte libido, je jedním z jeho velmi podstatných projevů.“

„To už je náboženský blud, slečno. To byste při vašem vzdělání mohla vědět! To by pak pro vás duše mohla být třeba prostorem nějakých úchvatných citů a ne pojmenováním pro funkce zakládané sublimací libida.“

„A co jiného vás, pane doktore, vede k zastávání vašeho stanoviska než to, že vaše touha se uspokojuje pouze porozuměním na základě analýzy zažívaných obsahů a ne také porozuměním jejich vlastním významům v těch kontextech, ve kterých jsou doma?“

„Víte, slečno, kdybych připustil existenci jevů nevyložitelných na základě libida, dostal bych se na podobné scetí, na jaké se naše mocnářství dostalo ve chvílích, kdy začalo být jen mluvit o jakési autonomii a pak dokonce zrušilo chocholy na uniformách vojenské hudby při nedělních odpoledních koncertech před hradem. Dospělý člověk si snad dokáže připustit, že všechno je pouze potlačeným nebo sublimovaným libidem!“

„To určitě dokáže! Dokáže i leccos jiného, ale to ještě neznamená, že právě tím je dospělý! Podle mých výzkumů spočívá dospělost nejen v současném nabytí plné schopnosti sexuální, estetické pocitové a racionální, nýbrž především ve schopnosti tyto dimenze svých prožitků navzájem smysluplně vázat. Právě tím se liší třeba

východisku a dokonce je prolašoval za příliš reduktivní! Zapřisahal jsem ho, aby za žádných okolností neopouštěl výklad všech jevů pouze na základě sexuality! A víte, slečno, jak se mi odvděčil? Kousavě prohlásil, že mi naposledy vyhoví – a pak se tímto způsobem pokusil vyložit právě tento můj apel! Bylo to nevyšlovně trapné, což si jistě dokážete představit, slečno.“

„Dokážu, pane doktore. A nepotřebuji k tomu ani – v daném případě absurdní – předpoklad latentně homosexuální vazby. Ostatně, ani to by mě nepohoršovalo, ale stavělo by mě to do situace, ve které bych asi neměla možnosti, jak jí účastně porozumět. Stejně ani nyní nemám pocit, že by z vaší strany docházelo k nějakému pokusu o uplatnění patriarchálně fallokratické dominance. Myslím si, že onen kolega si přenesl oidipovskou potřebu otcovraždy ne ani tak na vás, jako spíše na autoritativní, totiž normativní sklonu určitého typu racionality. Podobně si nyní zase já myslím, že jednáte z popudu destruktivních a sebedestruktivních tendencí toho typu rozumu, který chce stanovovat pravdu, aby ovládl skutečnost.“

„Uvědomujete si, slečno, dosah toho, co říkáte? Vy si klidně prohlásíte, že redukce na libido by sama mohla být založena nějakou perverzí!“

„Vydělila bych se přesněji: Každá redukce je perverzí – a nemusí vždy být nějakou jinou perverzí zakládána – pokud neslouží pouze modelovému popisu části pozorovaných jevů a k rozumným aplikacím na základě takovoychto modelů. Jakožto přístup k racionálnímu modelování co možná významné části pozorovaných jevů je reduktivní metoda tím nejúčinnějším nástrojem. V jakékoliv jiné situaci se stává jednou z četných aberací, které jsou tolerovatelné, pokud neohrožují společnost a přírodu.“

Dr. Sigmund Freud, půvabná dívka, Eros a Psyché

V šedivé pracovně uprostřed ještě šedivější Vídně očekává doktor Freud dívku, kterou pozval ke konzultaci její vznikající diplomové práce. Pečlivě se připravil a tentokrát nic neponechá náhodě. Teď to nesmí dopadnout tak jako posledně! Ta cizinka je ovšem zvláštní. V její přítomnosti občas zažívá cosi, co jeho věda neumí zatím beze zbytku popsat.

Nesměle zaklepání a do vyhlášené pracovny trochu nejistě vstupuje jinak asi dost sebevědomé a bystré stvoření, na vídeňské poměry poněkud nezvykle oděné. Doktor Freud ji pohledem z pod brýlí předběžně diagnostikuje, avšak ví, že s nějakými závěry bude muset ještě dlouho počkat. „Dobré odpoledne pane doktore,“ říká příjemný dívčí hlas. „Jsem ráda, že jste si na problémy mé práce udělal čas. Máte toho jistě hodně.“ Učence blahovlně zamručí a nabízí slečně křeslo a kávu. „Vážená kolegyně, na tak zapeklitý problém si rád nechávám celé odpoledne.“ Několikrát si odkáše. „Sama zajisté tušíte, že jde o velmi delikátní záležitost a – přiznávám se – sám nevím, jakým způsobem o tom začít mluvit.“

„Pane doktore, sám nás přece učíte, že na orgasmu a jiných projevech pohlavnosti není nic, co by bránilo otevřené akademické diskusi.“

„To jsem neměl na mysli. Jde o jinou věc! Vy ostatně víc než o penisu píšete o zdrojích racionality a její normotvorné touhy.“

„Ano, jde o jiný typ erekce, který je do jisté míry dostupný i ženám. Nevycházím z pouhé autopsie, nýbrž z objektivní experimentace na dostatečně velkém vzorku. Snad jste se už seznámil s předběžnými výsledky mých zkoumání psychické

struktury vídeňských prostitutek a učitelek v komparaci s psychickou strukturou umělců všeho druhu a politiků nebo právníků. Podobnosti a rozdíly mezi těmito čtyřmi skupinami poodhalují mnohé záhady duše!“

„Ano, milá kolegyně, povšimnul jsem si zajímavých souvislostí, které vaše práce prokazuje. Objektivní data, která jste získala, jsou pozoruhodná! Srovnání první a druhé skupiny dokladuje, že orientace ženské psychiky na racionalitu ohrožuje dostupnost vaginálního orgasmu, což náš stát moudře předvídá, když předpokládá celibátní život učitelek. Překvapivá je pro mne spíše převaha sadistických a masochistických sklónů ve čtvrté skupině, alespoň ve srovnání s jinými aberacemi uvnitř skupiny třetí. Považuji za krajně důležité, jak tento jev náležitě vyložit, aniž bychom opouštěli spolehlivé východisko libida a jeho potlačení nebo sublimace v prostředí kulturního tabu, například incestuálního.“

„Pane doktore, také k pochopení rozdílů mezi první a druhou skupinou musíme přihlídnout k latentním i otevřeným projevům sadomasochismu v druhé skupině, a to na úrovni typu racionality a jejího uplatňování. Podobně pak rozdíl mezi čtvrtou a třetí skupinou nespočívá pouze v častější exaltaci sadomasochistní sexuality, nýbrž ještě výrazněji v sadomasochistní struktuře racionality a jejich projevů.“

„Vážená kolegyně, odborné termíny naší vědy bychom měli užívat vždy pouze v jejich původním smyslu! Bylo by ovšem objektivně, pokud by se vám podařilo prokázat, že určité typy racionality jsou sublimací určitých typů sexuálních preferencí nebo deviací! To by pak znamenalo, že učitelkou se stává častěji ta dívka, která svůj libidinózní příklon k týráni sebe nebo jiných sublimuje do způsobu svého myšlení, kterým tento sklón nevědomě realizuje,

aniž by se musely vždy manifestovat sexuálně libidinózní zdroje jejího počínání. Uspokojení dochází sebeponižováním před ředitelem nebo inspektorem a ponižováním nezletilých.“

„Ne tak zcela, pane doktore. Z mých pozorování neplyne, že by k situaci, kterou popisujete, docházelo běžně. Častější je něco jiného a patrně i významnějšího: Racionalita je používána tak, že ponižuje sebe samu před svými vlastními ambicemi rozumného výkladu světa – a současně tak, že těžce ponižuje vše na světě, co není racionální nebo nemá nějaký racionální výklad. Za racionální výklad se přitom považuje pouze ponížení jakéhokoliv citu, pokud není vyložen právnicky nebo morálně. Právě tím se tato skupina tolik podobá skupině čtvrté. Nemyslím si totiž, že by se sadomasochistní chlapi rozhodovali pro studium práv nebo pro politickou kariéru častěji než ostatní. Situace, ve které se pak ocitají, však nejspíše působí, že v ní obstojí jen ti z nich, kteří se na ni adaptují posunem povahy racionality, který zatím pracovníě označují jako ‚sadomasochistní‘, neboť s jakousi libidinozitou racionální formy ponižují rozum i mimorozumovou zkušenost. Je naprosto vedlejší, že to může být provázáno také posunem v sexuální orientaci libida.“

„Zastavte, slečno! Začala jste užívat výrazy, které nejsou v akademické diskusi vhodné. Mluvíte o iracionalitě tak, jako by nebyla racionálně vyložena z libida. Mluvíte dokonce o nějakém ‚citu‘. Myslíte jej, doufám, pouze jako formu libida.“

„Nejsem si jista, pane doktore. Mé výzkumy zjistily velkou míru korelace mezi sexuálními, pocitově estetickými a racionálně normativními popudy. Nejistily však, že by některý z nich mohl být považován za základ těch dvou ostatních.“

„Dost! To by dopadlo jako minule! Víte, slečno, to zde byl jistý mladší kolega, nějaký Carl Gustav. Nedůvěřoval našemu